

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1°

ΑΠΟ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ ΩΣ ΤΗΝ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΒΕΡΝΤΕΝ (565-843 μ.Χ.)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

- **Η Βυζαντινή Αυτοκρατορία**
 - υφίσταται μεγάλες εδαφικές απώλειες
 - ενισχύει την ελληνικότητά της
 - με νέους θεσμούς (θεματική διοίκηση) δίνει αγώνα επιβίωσης έναντι ποικίλων αντιπάλων - κυρίως των Αράβων
 - στηρίζεται σε
 - ✓ αγρότες-στρατιώτες και ανεξάρτητους πλοιοκτήτες που ως τότε είχαν παραμεληθεί από την άρχουσα ρωμαϊκή τάξη
 - ✓ στις επαρχίες της Μ. Ασίας, που τώρα θα αποτελέσουν τους πνεύμονες του κράτους

- **Στη Δύση**
 - το Φραγκικό κράτος των Μεροβιγγείων βυθίζεται στην αναρχία και οδεύει προς τη διάλυση
 - στο δεύτερο μισό του 8^{ου} αιώνα οι Καρολίδες Πιπίνος και Κάρολος ανέλαβαν προσπάθεια οργάνωσης του δυτικού κόσμου
 - Ο Κάρολος ο Μέγας σε συνεργασία με τον Πάπα
 - ✓ προήγαγε το βασίλειό του σε αυτοκρατορία
 - ✓ περιέλαβε το μεγαλύτερο μέρος της Δυτικής Ευρώπης
 - Το Φραγκικό κράτος με την αυτοκρατορική στέψη του Καρόλου, το 800,
 - ✓ ενίσχυσε το κύρος του
 - ✓ διατάραξε σοβαρά τις σχέσεις του με το Βυζάντιο

ΕΝΟΤΗΤΕΣ

1. **Οι διάδοχοι του Ιουστινιανού και η κρίση της Αυτοκρατορίας** (565-610)
2. **Η βασιλεία του Ηρακλείου. Αποφασιστικοί αγώνες και μεταρρυθμίσεις** (610-641)
3. **Η εμφάνιση του Ισλάμ** (613-632)
4. **Οι αραβικές κατακτήσεις και οι συνέπειές τους** (632-838)
5. **Η Εικονομαχία** (726-843)
6. **Κοινωνία και οικονομία** (6^{ος} -9^{ος} αι.)
7. **Σλάβοι και Βούλγαροι** (7^{ος} -9^{ος} αι.)
8. **Το Φραγκικό κράτος υπο τις δυναστείες των Μεροβιγγείων και των Καρολιδών** (6^{ος} -9^{ος} αι.)

1. Οι διάδοχοι¹ του Ιουστινιανού και η κρίση της Αυτοκρατορίας (565 – 610)

α. Εξωτερικά προβλήματα

- ❑ Οι διάδοχοι του Ιουστινιανού του Α΄ είχαν να αντιμετωπίσουν τις επιδρομές :
 - Σλάβων και Αβάρων στη Βαλκανική
 - Λογγοβάρδων στην Ιταλία
 - Περσών στην Ανατολή

- ❑ **Επιδρομές Σλάβων – Αβάρων στη Βαλκανική**
 - οι **Σλάβοι**
 - ✓ ήταν εγκατεστημένοι στα βόρεια του Δούναβη (αρχές 6^{ου} αι.)
 - ✓ πραγματοποιούσαν επιδρομές στα εδάφη της αυτοκρατορίας
 - ✓ **δεν είχαν ενιαία πολιτική οργάνωση**
 - ✓ επηρεάζονταν από τους Αβάρους
 - οι **Άβαροι** :
 - ✓ είναι νομαδικό φύλο ασιατικής καταγωγής
 - ✓ **έχουν στρατιωτική και πολιτική οργάνωση**
 - ✓ οικοδομούν κράτος που εκτείνεται από τη Βοημία ως τις εκβολές του Δούναβη
 - ✓ μαζί με τους Σλάβους πραγματοποιούν επιδρομές εναντίον των ευρωπαϊκών επαρχιών της αυτοκρατορίας
 - οι Σλάβοι δημιουργούν **μόνιμες εγκαταστάσεις** στον ελλαδικό χώρο (αρχές 7^{ου} αι.)
 - οι Άβαροι μετά τις ληλασίες **επιστρέφουν στις βάσεις τους**

- ❑ **Επιδρομές Περσών στην Ανατολή**
 - **κύριος στόχος** των Περσών και του Βυζαντίου είναι η **Αρμενία** επειδή
 - ✓ ήταν χώρα με **στρατηγική και εμπορική σημασία**
 - ✓ αποτελούσε κύρια **πηγή προμήθειας στρατιωτών** για το Βυζάντιο
 - το **591** ο **Χοσρόης Β΄** (βασιλιάς των Περσών) υπογράφει **ειρήνη** με τον **Μαυρίκιο** (Βυζαντινό αυτοκράτορα) ⇒
 - ο Μαυρίκιος μετέφερε **στρατεύματα στη Βαλκανική**, αφού εξασφάλισε τα νότια του στην Ανατολή ⇒
 - τα **σύνορα** του Βυζ. Κράτους έφτασαν και πάλι **ως το Δούναβη** (τέλος 6^{ου} αι.)

- ❑ **Επιδρομές Λογγοβάρδων στην Ιταλία**
 - οι **Λογγοβάρδοι** (ή Λομβαρδοί)
 - ✓ **μεταναστεύουν** πιεζόμενοι από τους Αβάρους
 - ✓ και **κατακτούν** μεγάλο μέρος της Ιταλίας (568)
 - ⇒ η απώλεια των ιταλικών εδαφών **οδηγήσε πλήγμα** για τη Βυζ. Αυτοκρατορία, γιατί είχαν αποκτηθεί με τεράστιες θυσίες από τον Ιουστινιανό
 - ο **Μαυρίκιος** :
 - ✓ για να περισιώσει τις υπόλοιπες ιταλικές και βορειοαφρικανικές κτήσεις
 - ✓ ιδρύει τα **εξαρχάτα**² της **Ραβέννας** και της **Καρχηδόνας**, στα οποία

¹ Διάδοχοι Ιουστινιανού : Ιουστίνος Β΄ (565-578), Τιβέριος Α΄ (578-582), Μαυρίκιος (582-602), Φωκάς (602-610)

² Εξαρχάτο : Διοικητική περιφέρεια του Βυζαντινού κράτους κατά τον 6^ο αι., απομακρυσμένη από το κέντρο, της οποίας ο διοικητής (Εξαρχος) συγκέντρωνε την πολιτική και στρατιωτική εξουσία.

✓ ο **έξαρχος** συγκεντρώνει στρατιωτικές και ³ πολιτικές αρμοδιότητες

β. Εσωτερική κρίση και αναρχία

- ❑ Οι επιτυχίες του Μαυρίκιου αποδείχτηκαν εφήμερες.
- ❑ Στα τέλη του 6^{ου} αι. οξύνθηκαν επικίνδυνα οι πολιτικές, κοινωνικές και θρησκευτικές αντιθέσεις
- ❑ Προκαλούνται **ανταρσίες και κινήματα**
 - **Αίτιο** : ο στρατός ήταν **δυσανεστημένος** από τις συχνές περικοπές των στρατιωτικών μισθών (για δημοσιονομικούς λόγους)
 - **Γεγονότα** :
 - ✓ κατά τη διάρκεια της βασιλείας του **Μαυρικίου** :
 - σημειώνεται **στάση του στρατού**
 - σε συνδυασμό με **εξέγερση των δήμων**³ στην πρωτεύουσα
 - στοίχισε στο Μαυρίκιο το θρόνο και τη ζωή του (602)
 - ✓ κατά τη διάρκεια της βασιλείας του **Φωκά** :
 - επικρατεί **αναρχία** και σημειώνονται μεγάλες **στρατιωτικές αποτυχίες**
 - ο δήμος των **Πρασίνων** στράφηκε με φανατισμό εναντίον του Φωκά (ενώ αρχικά του είχε συμπαρασταθεί)
 - ο δήμος των **Βενέτων** τάχθηκε στην υπηρεσία της τυραννικής εξουσίας
 - **Αποτέλεσμα** : ο Πέρσης βασιλιάς
 - ✓ εξαπολύει μακροχρόνιο **πόλεμο** εναντίον του Βυζαντίου
 - ✓ με **πρόσχημα τη δολοφονία του Μαυρίκιου**, από τον οποίο είχε ευεργετηθεί

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Να απαντηθεί γραπτά η άσκηση της σελ. 13 του σχολικού βιβλίου.
2. Ποιες διαφορές εντοπίζετε μεταξύ Σλάβων και Αβάρων;
3. Ποια υπήρξε η σχέση του Βυζαντίου και των Περσών κατά τη διάρκεια της βασιλείας των διαδόχων του Ιουστινιανού;
4. Ποια υπήρξε η πολιτική του Βυζαντινού κράτους έναντι των ιταλικών και βορειοαφρικανικών του κτήσεων κατά τη διάρκεια της βασιλείας των διαδόχων του Ιουστινιανού και γιατί;
5. Ποιες επιτυχίες σημείωσε ο αυτοκράτορας Μαυρίκιος στα πλαίσια της εξωτερικής του πολιτικής;
6. Ποια κατάσταση επικρατούσε στο εσωτερικό της Βυζαντινής αυτοκρατορίας κατά τη διάρκεια της βασιλείας των διαδόχων του Ιουστινιανού και ποιες οι επιπτώσεις της στην εσωτερική και την εξωτερική πολιτική;

³ Δήμοι : Οι φατρίες του **ιπποδρόμου**, οι οποίες στη διάρκεια του 5^{ου} και του 6^{ου} αι. εξελίχθηκαν σε **πολιτικές οργανώσεις**. Οι **Πράσινοι** και οι **Βένετοι** που ήταν οι κυριότεροι δήμοι εκπροσωπούσαν **διαφορετικές πολιτικές τάσεις**.

7. Να αποδώσετε συνοπτικά το περιεχόμενο των όρων : Εξαρχάτο, Δήμοι.

2. Η βασιλεία του Ηρακλείου. Αποφασιστικοί αγώνες και μεταρρυθμίσεις. (610 – 641)

α. Εξωτερικοί κίνδυνοι

☐ Αβαροσλαβικές επιδρομές στη Χερσόνησο του Αίμου

- Οι αβαροσλαβικές επιδρομές δημιούργησαν μια νέα κατάσταση
 - ✓ στο βορειότερο μέρος
 - ακμαίες πόλεις καταστράφηκαν
 - μεγάλο μέρος του πληθυσμού εξοντώθηκε, αιχμαλωτίστηκε ή τράπηκε σε φυγή
 - ✓ η Θεσσαλονίκη πολιορκήθηκε επανειλημμένα από τους εισβολείς
 - ✓ στα εδάφη της σημερινής Ελλάδας οι Σλάβοι εγκαταστάθηκαν μόνιμα, δημιουργώντας τις σκλαβηνίες, νησίδες σλαβικού πληθυσμού, σκορπισμένες ανάμεσα στους ντόπιους
 - ✓ ο ελληνικός πληθυσμός
 - στο εσωτερικό της χερσονήσου, μειώθηκε
 - στις παράκτιες περιοχές και πόλεις, διατηρήθηκε
- Στα τέλη του 8^{ου} αιώνα, από τις παράκτιες περιοχές άρχισε
 - ✓ η σταδιακή αποκατάσταση της βυζαντινής διοίκησης
 - ✓ και η αφομοίωση των Σλάβων
- Στις αρχές του 7^{ου} αιώνα, όταν ο στρατός κάλεσε στο θρόνο τον Ηράκλειο, η κατάσταση ήταν εξαιρετικά κρίσιμη

☐ Ο κίνδυνος των Περσών ήταν αμεσότερος

- Οι Πέρσες κατέκτησαν
 - ✓ το 613 τη Συρία
 - ✓ το 614 τα Ιεροσόλυμα, αφαίρεσαν τον Τίμιο Στανρό και τον μετέφεραν στην πρωτεύουσά τους Κτησιφώντα
- Ο Ηράκλειος το 619
 - ✓ έκλεισε συνθήκη ειρήνης με το Χαγάνο⁴ των Αβάρων
 - ✓ και μετακίνησε το στρατό του στο μέτωπο της Μ. Ασίας

☐ Ο πόλεμος του Ηρακλείου κατά των Περσών

- έγινε σε ατμόσφαιρα θρησκευτικής έξαρσης
 - ✓ απεριόριστη η ηθική και υλική στήριξη του βυζαντινού αυτοκράτορα από την πλευρά της εκκλησίας
 - ✓ ο πατριάρχης Σέργιος παραχώρησε στον Ηράκλειο, ως δάνειο, (μαρτυρία χρονογράφου Θεοφάνους)
 - τα χρήματα των φιλανθρωπικών ιδρυμάτων
 - τα πολυκάνδηλα και άλλα λειτουργικά σκεύη της εκκλησίας
 - ✓ ο θρησκευτικός χαρακτήρας των εκστρατειών ήταν προφανής : στρεφόταν κατά :
 - των πυρολατρών Περσών
 - που κατείχαν τους Αγίους Τόπους
 - και απειλούσαν τη Ρωμανία (Βυζαντινή Αυτοκρατορία)
- κρίθηκε στη μάχη της Νινεύι

⁴ Χαγάνος ή Χάνος : Τίτλος των ηγεμόνων των λαών τουρκομογγολικής καταγωγής (Βούλγαροι, Άβαροι, Χάζαροι).

- ✓ ο περσικός στρατός κυριολεκτικά **αφανίστηκε**
- ✓ ο νέος Πέρσης βασιλιάς Σιρόης συνήψε **συνθήκη ειρήνης**
- ✓ το Βυζάντιο **ανέκτησε όλα τα εδάφη** που είχε χάσει στο χώρο της Εγγύς Ανατολής
- ✓ ο Ηράκλειος
 - έγινε θριαμβευτικά δεκτός στην Κωνσταντινούπολη, ως τροπαιούχος
 - το 630 (21-3) ύψωσε πανηγυρικά στα Ιεροσόλυμα τον **Τίμιο Σταυρό** που ανέκτησε από τους Πέρσες

β. Εσωτερική αναδιοργάνωση

- Για αποτελεσματικότερη διακυβέρνηση του κράτους
 - Επιδιώχθηκε εκτεταμένη **διοικητική μεταρρύθμιση, η δημιουργία των θεμάτων.**
 - Έγιναν **μεταβολές στη δομή της κρατικής μηχανής** (συνοδεύουν τις προηγούμενες αλλαγές)
- **Διοικητική μεταρρύθμιση, η δημιουργία των θεμάτων.**
 - **Θέματα**
 - ✓ ήταν **αρχικά στρατιωτικές μονάδες**, μετακινούμενες ανά την επικράτεια.
όταν οι μονάδες αυτές **απέκτησαν μόνιμη εγκατάσταση**
 - ✓ ονομάστηκαν **οι περιοχές εγκατάστασής τους**, οι οποίες εξελίχθηκαν σε **διοικητικές περιφέρειες**
 - Στα θέματα
 - ✓ Ο στρατηγός ασκούσε την ανώτατη **στρατιωτική και πολιτική εξουσία** του θέματος
 - ✓ Οι στρατιώτες **διέθεταν στρατιωτόπια**, τα οποία ήταν **κτήματα** :
 - από τα έσοδα των οποίων **οι στρατιώτες εξασφάλιζαν και συντηρούσαν το άλογο και τον οπλισμό τους**
 - **μεταβιβάζονταν από τον πατέρα στον πρωτότοκο γιο**, μαζί με την υποχρέωση για στρατιωτική υπηρεσία
 - Οργανώθηκαν :
 - ✓ Στη **Μ. Ασία** (αρχικά, περί τα μέσα του 7^{ου} αι.)
 - ✓ Στη **Βαλκανική Χερσόνησο** (ελεκτάθηκαν αργότερα)
 - Αποτέλεσαν τη **βάση της οργάνωσης του Μεσοβυζαντινού Κράτους**
 - Είχαν **σημαντικές συνέπειες**
 - ✓ για το **αμυντικό σύστημα** του Βυζαντίου
 - εξέλιπαν οι **μισθοφόροι**
 - οι **νέοι στρατιώτες-αγρότες αγωνίζονταν με αυταπάρηση**, γιατί παράλληλα υπερασπίζονταν την ιδιοκτησία τους
 - ✓ για την **κοινωνική οργάνωση** του Βυζαντίου
 - **ενισχύθηκαν η μικρή και μεσαία ιδιοκτησία**
(η ενίσχυση οφείλεται και στον αποδεκατισμό των μεγάλων γαιοκτημόνων **εξαιτίας των αβαροσλαβικών επιδρομών και των περσικών πολέμων**, καθώς τα κτήματά τους καταλαμβάνονται από ακτήμονες και ελεύθερους μικρογαιοκτήμονες)
 - οι **ελεύθεροι αγρότες** συγκροτούσαν τη **δυναμικότερη τάξη** της κοινωνίας
 - οργανώθηκαν σε **εύρωστες και ομοιογενείς κοινότητες χωριών**
 - η **μεσοβυζαντινή κοινωνία αναδιαρθρώθηκε ριζικά**
- **Μεταβολές στη δομή της κρατικής μηχανής** (συνοδεύουν τις προηγούμενες αλλαγές)
 - Οι κρατικές υπηρεσίες εξαρτιόνταν **άμεσα από τον αυτοκράτορα** (από τα μέσα του 7^{ου} αιώνα)
 - Ο **λογοθέτης του Γενικού** είχε την ευθύνη των **οικονομικών**

- Ο λογοθέτης του Δρόμου⁵ έγινε βαθμιαία ο πρώτος⁶ αξιωματούχος της αυτοκρατορίας, ένα είδος πρωθυπουργού

γ. Εξελληνισμός του κράτους

□ Κατά τον 7^ο αι. το Βυζαντινό κράτος :

- έχασε μεγάλο μέρος των ανατολικών του επαρχιών
 - ✓ πρώτα από τους Πέρσες
 - ✓ αργότερα από τους Άραβες
- απέκτησε όμως εθνολογική ομοιογένεια, επειδή οι περισσότεροι κάτοικοί του ήταν πλέον :
 - ✓ Έλληνες
 - ✓ ή ελληνόφωνοι

□ Αποτέλεσμα :

- Τα Ελληνικά έγιναν επίσημη κρατική γλώσσα και πήραν τη θέση που είχαν ως τότε τα λατινικά
- Η εξέλιξη αυτή αντανακλάται στους επίσημους αυτοκρατορικούς τίτλους. Ο Ηράκλειος :
 - ✓ υιοθετεί τον ελληνικό τίτλο βασιλεύς με την προσθήκη πιστός εν Χριστώ
 - ✓ εγκαταλείποντας παλαιούς ρωμαϊκούς τίτλους
 - imperator Romanorum (αυτοκράτωρ Ρωμαίων) • caesar (καίσαρ⁶) • augustus (αύγουστος⁷)

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Ποια κατάσταση επικρατούσε στη χερσόνησο του Αίμου κατά τον 7^ο αιώνα;
2. Ποια κατάσταση επικρατούσε στη χερσόνησο του Αίμου (ή στη Βαλκανική χερσόνησο), όταν ανέβηκε στο θρόνο του Βυζαντίου ο Ηράκλειος και πώς αντιμετωπίστηκε;
3. Ποιες υπήρξαν οι συνέπειες των αβαροσλαβικών επιδρομών στη χερσόνησο του Αίμου κατά τον 7^ο αι.;
4. Ποια προβλήματα υπήρχαν στα Ανατολικά σύνορα της Βυζαντινής αυτοκρατορίας επι της βασιλείας του Ηρακλείου, και πώς αντιμετωπίστηκαν;
5. Ποια στοιχεία αποδεικνύουν το θρησκευτικό χαρακτήρα των εκστρατειών του Ηρακλείου εναντίον των Περσών; Να λάβετε υπ' όψιν και το πρώτο παράθεμα της σελ. 14 του σχολικού βιβλίου.
6. Πώς επιτεύχθηκε η αποτελεσματικότερη διακυβέρνηση του βυζαντινού κράτους από τα μέσα του 7^{ου} αι.;
7. Με βάση το δεύτερο παράθεμα της σελ. 14 του σχολικού βιβλίου και τις ιστορικές σας γνώσεις να εξηγήσετε :
 - α) Πότε δημιουργήθηκαν τα πρώτα θέματα; β) Ποια ανάγκη οδήγησε στη δημιουργία τους;

⁵ Λογοθέτης του Δρόμου : Ο ανώτατος βυζαντινός αξιωματούχος, που ήταν αρμόδιος για το οδικό δίκτυο, τις μετακινήσεις μέσα στη βυζαντινή επικράτεια, και κατ' επέκταση για τις μετακινήσεις πρεσβευτών, τη διπλωματία και την εξωτερική πολιτική.

⁶ Καίσαρ : Τίτλος αξιωματούχου. Από τις αρχές του 7^{ου} αι. ήταν κάτοχος του δεύτερου σε σημασία βυζαντινού αξιώματος (μετά τον αυτοκράτορα)

⁷ Αύγουστος : Ένας από τους τέσσερις συνάρχοντες στο σύστημα της Τετραρχίας που καθιέρωσε ο Διοκλητιανός (δύο Αύγουστοι, δύο Καίσαρες). Τουλάχιστον ως τις αρχές του 9^{ου} αι. η ονομασία αυτή χρησιμοποιήθηκε ως συστατικό στοιχείο του αυτοκρατορικού τίτλου.

8. Λαμβάνοντας υπ' όψιν το παράθεμα της σελ. 15 του ⁷ σχολικού βιβλίου και με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις να αναφερθείτε στις υποχρεώσεις των αγροτών των θεμάτων (ή των αγροτών-στρατιωτών) σε περίπτωση πολέμου.
9. Ποιες υπήρξαν οι συνέπειες της δημιουργίας των θεμάτων για το βυζαντινό κράτος;
10. Ποιοι λόγοι οδήγησαν στον εξελληνισμό του βυζαντινού κράτους κατά τον 7^ο αι. και πώς αυτός πιστοποιείται;
11. Να διατυπώσετε συνοπτικά το περιεχόμενο των όρων : Χαγάνος, Θέματα, Στρατιωτόπια, Λογοθέτης του Δρόμου, Λογοθέτης του Γενικού, Καίσαρ, Αύγουστος.

3. Η εμφάνιση του Ισλάμ

α. Η προϊσλαμική Αραβία

- **Πριν την εμφάνιση του Ισλάμ**
- στη **νότια** Αραβία, είχε διαμορφωθεί μια μόνιμα εγκατεστημένη αγροτική κοινωνία
 - στη **βόρεια** Αραβία
 - ✓ δέσποζε η φυλετική οργάνωση
 - ✓ οι κάτοικοι ήταν σχεδόν αποκλειστικά νομάδες, που
 - επιδίδονταν σε εμφύλιους πολέμους
 - λεηλατούσαν τα διερχόμενα καραβάνια
- Για τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία, οι νομάδες αυτοί δεν αποτελούσαν σοβαρή απειλή

β. Η οργάνωση των Αράβων

- **Ο Μωάμεθ**
- Υπήρξε ιδρυτής μιας νέας θρησκείας, που ονομάστηκε Ισλάμ (= υπακοή)
 - Ήταν ένας πολυταξιδεμένος οδηγός καραβανιών
 - Γνώριζε το Χριστιανισμό και τον Ιουδαϊσμό
 - Από το 613
 - ✓ άρχισε να διδάσκει δημόσια τη νέα θρησκεία
 - ✓ κατηγορούσε τους συμπατριώτες του ως ειδωλολάτρες
 - Το 622
 - ✓ ο Μωάμεθ
 - εκδιώχθηκε από τη Μέκκα
 - κατέφυγε στη Μεδίνα, όπου ίδρυσε μια κοινότητα πιστών
 - ✓ ως έτος αποδημίας (Εγίρα = μετανάστευση)
 - θεωρείται αρχή της ισλαμικής κυριαρχίας
 - αποτελεί αφετηρία του χρονολογικού συστήματος των Αράβων
 - Μέσα σε μια δεκαετία (622-632 : θάνατος Μωάμεθ)
 - ✓ επέβαλε τη διδασκαλία του
 - ✓ συνένωσε τις αραβικές φυλές
 - ✓ έθεσε τέρμα στην πολιτική διάσπαση της Αραβικής Χερσονήσου
- **Το Ισλάμ**
- Οι πιστοί της νέας θρησκείας ονομάστηκαν μουσουλμάνοι (=πιστοί)
 - Ιερό βιβλίο των μουσουλμάνων είναι το Κοράνιο
 - Παράγοντας εξάπλωσης του Ισλάμ υπήρξε ο ιερός πόλεμος (=τζιχάντ),
 - ✓ υποχρέωση των πιστών να διαδώσουν τη θρησκεία τους στους απίστευτους με το σπαθί
 - ✓ έτσι οι μάρτυρες της πίστης εξασφάλιζαν την είσοδό τους στον Παράδεισο
 - Χαρακτήρας του Ισλάμ – Θεοκρατικό κράτος

- ✓ έχει πολλά δάνεια στοιχεία από τη Χριστιανική⁸ και την Ιουδαϊκή θρησκεία
- ✓ όμως το Κοράνιο
 - δεν καθορίζει μόνο τη θρησκευτική συμπεριφορά των πιστών
 - αλλά και τα καθήκοντα & τους νόμους που πρέπει να τηρούνται από πολίτες, υπαλλήλους & κυβερνώντες
- ✓ **ΑΡΑ η θρησκευτική κοινότητα ταυτίζεται με το κράτος (θεοκρατικό κράτος)**
- ✓ η θρησκευτική δικαιοσύνη δεν διαχωρίζεται από την κοσμική
 - π.χ. όποιος παραβιάζει τους ιερούς κανόνες **δικάζεται** από το Μουφτή ή τον Καδή (δικαστή) βάσει του Κοραίου
- ✓ ο ανώτατος άρχοντας είναι **ταυτόχρονα θρησκευτικός και κοσμικός ηγέτης**

□ Ο Χαλίφης

- ανέλαβε τη διακυβέρνηση της κοινότητας μετά το θάνατο του Μωάμεθ (632)
- ήταν συγχρόνως
 - ✓ το θρησκευτικό πρότυπο, που ακολουθούσαν οι πιστοί
 - ✓ ο αρχηγός του κράτους, που συγκέντρωνε στο πρόσωπό του όλη την κοσμική εξουσία
- ήταν υπεύθυνος για την εφαρμογή των εντολών του Κοραίου, ως τοποτηρητής του Μωάμεθ.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Με βάση το πρώτο παράθεμα της σελ. 17 του σχολικού βιβλίου και τις ιστορικές σας γνώσεις να αναφερθείτε :
 - α) στην κατάσταση που επικρατούσε στην προϊσλαμική Αραβία και β) στις σχέσεις βυζαντινών και Αράβων στην ίδια περίοδο.
2. Τι γνωρίζετε για τον ιδρυτή της θρησκείας του Ισλάμ και ποια τα βασικά χαρακτηριστικά της;
3. Πώς αντιλαμβάνεστε τη φράση «ο θρησκευτικός πόλεμος υπήρξε σημαντικός παράγοντας της ραγδαίας εξάπλωσης του Ισλάμ»; Να αξιοποιήσετε στην απάντησή σας και το δεύτερο παράθεμα της σελ. 17 του σχολικού βιβλίου.
4. Ποια στοιχεία πιστοποιούν ότι η κρατική οντότητα που προέκυψε μετά την επικράτηση του Ισλάμ είναι ένα θεοκρατικό κράτος;
5. Ποιος υπήρξε ο ανώτατος άρχοντας της ισλαμικής κοινότητας μετά το θάνατο του Μωάμεθ; Ποιες ήταν οι δικαιοδοσίες του;
6. Να διατυπώσετε συνοπτικά το περιεχόμενο των όρων : Εγίρα, Ιερός πόλεμος, Θεοκρατικό κράτος, Χαλίφης.

4. Οι αραβικές κατακτήσεις και οι συνέπειές τους.

α. Η αραβική εξάπλωση

- **Οι Άραβες μαχητές,**
 - το 634, δυο χρόνια μετά το θάνατο του Μωάμεθ (632)
 - με την καθοδήγηση των δύο πρώτων χαλιφών
 - σε ελάχιστο χρονικό διάστημα
 - εισέβαλαν και κατέκτησαν τις γειτονικές πλούσιες χώρες της Εγγύς Ανατολής.

- **Οι κατακτήσεις των Αράβων**
 - πραγματοποιήθηκαν με εκπληκτική ταχύτητα
 - είχαν ποικίλες αιτίες
 - ✓ Ιδιαίτερη σημασία είχε η εξάντληση των Βυζαντινών και των Περσών από τους μεταξύ τους αγώνες.
 - ✓ Κυριότερη αιτία ήταν το ψυχικό σχίσμα
 - που είχε προκληθεί ανάμεσα στο κέντρο και τις ανατολικές επαρχίες του Βυζαντινού κράτους
 - λόγω της αίρεσης του μονοφυσιτισμού που είχε επικρατήσει σ' αυτές. ↗

- **Μέχρι το 640** είχαν κριθεί οριστικά οι τύχες
 - της Συρίας
 - της Περσίας
 - της Παλαιστίνης
 - της Μεσοποταμίας
 - και της Αρμενίας

- **Η κατάκτηση της Αιγύπτου,** του σιτοβολώνα της Βυζαντινής αυτοκρατορίας
 - άρχισε το 640
 - ολοκληρώθηκε το 646, με την οριστική κατάληψη της Αλεξάνδρειας

- **Στις αρχές του 8^{ου} αι.**
 - μετά την κατάληψη της Βόρειας Αφρικής
 - οι Άραβες
 - ✓ κατέκτησαν μέρος της βησιγοθικής Ισπανίας
 - ✓ αναχαιτίστηκαν τελικά στη Δύση από τους Φράγκους, στο Πουατιέ, το 732

β. Ο πόλεμος στη θάλασσα και οι πολιορκίες της Κωνσταντινούπολης

- **Στα μέσα του 7^{ου} αι.**
 - ο χαλίφης Μωαβίας

θα κρινόταν στη θάλασσα

- ✓ συνειδητοποίησε ότι ο αγώνας με το Βυζάντιο
- ✓ μερίμνησε για τη ναυπήγηση στόλου
- η πρώτη ναυτική εκστρατεία κατέληξε στην άλωση της Κωνσταντίας, πρωτεύουσας της Κύπρου
- Ακολούθησαν τα νησιά Κως και Ρόδος
- Ο τελικός στόχος του Μωαβία ήταν προφανώς η Κωνσταντινούπολη
 - Στα χρόνια της βασιλείας του Κωνσταντίνου Δ' ανακόπηκε για πρώτη φορά η εξάπλωση του Ισλάμ
 - το 674-678
 - ✓ οι Άραβες επιχείρησαν να κατακτήσουν την Κωνσταντινούπολη
 - ✓ όλες οι απόπειρές τους απέτυχαν
 - ✓ ο στόλος τους καταστράφηκε από το υγρόν πυρ
 - Ο Μωαβίας υπέγραψε ταπεινωτική ειρήνη, η οποία :
 - ✓ είχε περιορισμένη διάρκεια
 - ✓ αλλά ανύψωσε το διεθνές γόητρο του Βυζαντινού κράτους.
 - Το 717
 - ✓ ο αραβικός στόλος έφτασε και πάλι μπροστά στα τείχη της Κωνσταντινούπολης
 - ✓ η πρωτεύουσα σώθηκε για δεύτερη φορά, χάρη :
 - ♦ στην αποφασιστικότητα των υπερασπιστών της
 - ♦ στο υγρόν πυρ

γ. Οι αραβοβυζαντινές συγκρούσεις στη Μ. Ασία και την Ανατολική Μεσόγειο

- Ο πόλεμος μεταφέρθηκε στη Μ. Ασία, μετά τις αποτυχημένες πολιορκίες της Κωνσταντινούπολης.
- Στις αρχές του 9^{ου} αι.
 - το Χαλιφάτο συγκλονίστηκε από εσωτερικές διαμάχες
 - οπότε το Βυζάντιο απαλλάχθηκε προσωρινά από τις αραβικές επιδρομές στα μικρασιατικά εδάφη.
- Το 821-823
 - η αναστάτωση που προκάλεσε στο Βυζάντιο η εξέγερση του Θωμά Σλάβου } (αίτια)
 - και η παραμέληση του στόλου από τους Βυζαντινούς } (αίτια)
 - έδωσαν την ευκαιρία σε Άραβες από την Ισπανία
 - ✓ να καταλάβουν την Κρήτη
 - ✓ να κάνουν απόβαση στη Σικελία
- Λίγα χρόνια αργότερα
 - ο αυτοκράτορας Θεόφιλος έδωσε σκληρούς αγώνες κατά των Αράβων στο μικρασιατικό μέτωπο
 - σπουδαιότερο επεισόδιο του πολέμου : η καταστροφή του Αμορίου (838) (πατρίδας του Αυτοκράτορα)

δ. Συνέπειες αραβικών κατακτήσεων

- Οι αραβικές κατακτήσεις έθεσαν τέρμα στην ελληνορωμαϊκή κυριαρχία στη Μεσόγειο
 - στις ακτές της εμφανίστηκε ένας νέος κόσμος
 - τη βυζαντινή θαλασσοκρατορία διαδέχτηκε μια περίοδος συγκυριαρχίας Αράβων και Βυζαντινών στη Μεσόγειο
 - τα θαλάσσια σύνορα του Βυζαντίου υποχώρησαν στη γραμμή : Κρήτη - Κύπρος - Λυκία/Κιλικία
- Οι επιδρομές (κούρσα) των αραβικών στόλων στο Αιγαίο,

- γίνονταν σχεδόν κάθε χρόνο,
 - είχαν ως αποτέλεσμα :
 - ✓ να μειωθεί δραματικά ο πληθυσμός των νησιών και των ακτών του Αιγαίου
 - ✓ να περιοριστεί το εμπόριο
- Οι χερσαίες αραβικές επιδρομές στη Μ. Ασία,
- έπληξαν το εμπόριο
 - περιόρισαν σημαντικά τις αγροτικές δραστηριότητες των μικρασιατικών πληθυσμών.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Ποια εδάφη κατέκτησαν οι Άραβες κατά τη διάρκεια του 7^{ου} και του 8^{ου} αι.;
2. Ποιες υπήρξαν οι κατακτήσεις των Αράβων στο χώρο της Εγγύς Ανατολής και πού οφείλονταν;
3. Με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις και αξιοποιώντας το παράθεμα της σελ. 18 του σχολικού βιβλίου να εξηγήσετε γιατί η απώλεια της Αιγύπτου υπήρξε βαρύ πλήγμα για τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία.
4. Πότε, πού και από ποιους αναχαιτίστηκε η αραβική εξάπλωση;
5. Πώς αντιμετωπίστηκε η αραβική εξάπλωση από τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία κατά τον 7^ο και 8^ο αι.;
6. Με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις και αξιοποιώντας τις πληροφορίες του παραθέματος της σελ. 19 του σχολικού βιβλίου να αναφερθείτε στη σημασία του υγρού πυρός⁸ για την αντιμετώπιση των Αράβων και στους τρόπους χρήσης του κατά το 10^ο αι.⁹
7. Ποια προβλήματα αντιμετώπισε η Βυζαντινή Αυτοκρατορία από τους Άραβες κατά τον 9^ο αι.;
8. Ποιες υπήρξαν οι συνέπειες των αραβικών κατακτήσεων για τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία;
9. Με βάση το χάρτη που παρατίθεται στη σελ. 18 του σχολικού βιβλίου και τις ιστορικές σας γνώσεις να αναφερθείτε στην αραβική εξάπλωση έως και τα μέσα του 8^{ου} αι.

⁸ «Υγρόν πυρ» ή «θαλάσσιον πυρ»: Υπήρξε εφεύρεση του Έλληνα μηχανικού Καλλίνικου από την Ηλιούπολη της Συρίας.

Ήταν ειδικό μίγμα από νάφθη, θείο, νίτρο και άλλες ουσίες και εκτοξευόταν με σωληνώσεις από ειδικά κατασκευασμένα πλοιάρια (διήρεις και δρόμονες).

⁹ Δρόμων: Πολεμικό πλοίο των Βυζαντινών. Ήταν εφοδιασμένο με μία ή δύο σειρές κουπιών και από τον 7^ο αι. με σωλήνα που εκτόξευε το υγρόν πυρ.

5. Η Εικονομαχία (726-843)

α. Συνθήκες εκδήλωσης της Εικονομαχίας

- ❑ Το κίνημα της Εικονομαχίας συντάραξε για περισσότερο από έναν αιώνα το Βυζαντινό Κράτος (726-843)
- ❑ Οι δύο πρώτοι Ίσαυροι¹⁰ (Λέων Γ΄ και Κωνσταντίνος Ε΄), σε συνεργασία με εκπροσώπους του ανωτέρου κλήρου
 - υπήρξαν οι πρωτεργάτες του κινήματος της Εικονομαχίας
 - αλλά το κίνημα δεν μπορεί να θεωρηθεί καρπός της βούλησης ενός ή δύο αυτοκρατόρων με ιδιότυπες θρησκευτικές ιδέες.
- ❑ **Ιδεολογική βάση** του κινήματος υπήρξαν οι ανεικονικές αντιλήψεις¹¹
 - των κατοίκων των ανατολικών επαρχιών
 - οι οποίες στηρίζονταν στο επιχείρημα ότι δεν συμβιβάζεται :
 - ✓ η απεικόνιση του θεού με ανθρώπινη μορφή
 - ✓ με το χαρακτήρα του Χριστιανισμού, ως καθαρά πνευματικής θρησκείας
- ❑ Προκαλούσαν **σοβαρές αντιδράσεις** οι **υπερβολές της λατρείας των εικόνων και των λειψάνων**
 - που άγγιζε τα όρια της δεισιδαιμονίας ανάμεσα στο λαό
 - ιδιαίτερα στις ευρωπαϊκές επαρχίες
- ❑ Κατά τη διάρκεια του 8^{ου} αιώνα
 - η κεντρική εξουσία έλαβε μέτρα για την αντιμετώπιση του προβλήματος.
 - Αυτά δικαιολογούνται από **την κρισιμότητα των περιστάσεων**, που αντιμετώπιζε η αυτοκρατορία την περίοδο αυτή
 - ✓ τα αραβικά πλοία
 - όργωναν τις βυζαντινές θάλασσες

¹⁰ Δυναστεία των Ισαύρων ή Συριακή δυναστεία : Λέων Γ΄ (717-741), Κωνσταντίνος Ε΄ (741-775), Λέων Δ΄ (775-780), Κωνσταντίνος ΣΤ΄ και Ειρήνη (780-797), Ειρήνη (797-802)

¹¹ Ανεικονική αντίληψη : είναι η καλλιτεχνική τάση βάσει της οποίας στις παραστάσεις δεν γίνεται χρήση της ανθρώπινης μορφής.

- ♦ λεηλατούσαν ακτές, νησιά και πόλεις
- ♦ παρέλυναν το εμπόριο
- ♦ απειλούσαν ακόμη και την ίδια τη Βασιλεύουσα
- ✓ οι Βυζαντινές επαρχίες στη Βαλκανική
 - ♦ είχαν κατακλυσθεί από Σλάβους
 - ♦ υπέφεραν από τις επιδρομές των Βουλγάρων (νέος γείτονας)

□ **Η οικονομολογική πολιτική ήταν :**

- η μόνη που θα μπορούσε να συμφιλιώσει την κεντρική εξουσία με τους πληθυσμούς της Μ. Ασίας
- αυτή που αποφάσισαν να εφαρμόσουν οι αυτοκράτορες της δυναστείας των Ισαύρων.
- **Επειδή : Η σωτηρία της Αυτοκρατορίας εξαρτιόταν από τους αγροτικούς πληθυσμούς της Μ. Ασίας**
 - ✓ που υπηρετούσαν στους θεματικούς στρατούς
 - ✓ και απέρριπταν την ιδέα της αναπαράστασης του θείου.

β. Έναρξη της Εικονομαχίας

□ Ένας καταστροφικός σεισμός με επίκεντρο το θαλάσσιο χώρο μεταξύ Θήρας και Θηρασίας (726)

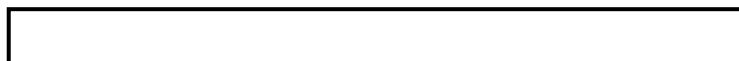
- έδωσε αφορμή για την έναρξη της εικονομαχίας
- ερμηνεύτηκε ως εκδήλωση θείας οργής, διότι η λατρεία των εικόνων στο χώρο της Εκκλησίας, τάχα αποτελούσε εκδήλωση ειδωλολατρείας.

□ **Το 726**

- ο Λέων Γ'
 - ✓ εξαπέλυσε την πρώτη επίθεση κατά των εικόνων
 - ✓ με διαταγή του ο στρατός απομάκρυνε μια εικόνα του Χριστού από τη Χαλκή Πύλη των ανακτόρων
- Το πλήθος οργισμένο
 - ✓ αντέδρασε
 - ✓ και ξέσπασαν οδομαχίες
- Η αντίδραση κατά της εικονομαχικής πολιτικής απλώθηκε
 - ✓ από την πρωτεύουσα
 - ✓ στο Θέμα Ελλάδος (σημερινή ανατολική Στερεά Ελλάδα)
- Ο θεματικός στόλος
 - ✓ κινήθηκε εναντίον του Λέοντος
 - ✓ κατατροπώθηκε κοντά στον Ελλήσποντο

□ **Το 730 εκδόθηκε το πρώτο επίσημο εικονομαχικό διάταγμα**

- που προέβλεπε
 - ✓ καταστροφή των εικόνων
 - ✓ διώξεις κατά των εικονοφίλων, οι οποίες πήραν στην πράξη διάφορες μορφές
 - ♦ βασανιστήρια
 - ♦ εξορίες
 - ♦ δημεύσεις περιουσιών
- αλλά βρήκε αντίθετη την εκκλησία της Ρώμης
 - ✓ ο πάπας, δυσσαρεστημένος
 - ♦ στράφηκε αργότερα προς τους Φράγκους
 - ♦ συνδέθηκε στενά με τους ηγεμόνες τους
 - ✓ έτσι η εικονομαχία είχε αρνητικές συνέπειες για τις σχέσεις της Αυτοκρατορίας με τη Δύση

γ. Κορύφωση της Εικονομαχίας

- Η εικονομαχία επί Κωνσταντίνου του Ε΄
 - κορυφώθηκε
 - προσέλαβε διαστάσεις ανελέητης εκστρατείας
 - ✓ εναντίον των μοναχών και των μοναστηριών
 - ✓ που αποτελούσαν τα προπύργια της εικονολατρίας
 - νομιμοποιήθηκε από τη σύνοδο της Ιέρειας (754), η οποία :
 - ✓ καταδίκασε τη λατρεία των εικόνων
 - ✓ αναθεμάτισε τους οπαδούς της
- Το 787, επί Κωνσταντίνου ΣΤ΄ και Ειρήνης, η Ζ΄ Οικουμενική Σύνοδος καταδίκασε την εικονομαχία

δ. Αναζωπύρωση και τέλος της Εικονομαχίας

- Η εικονομαχία αναζωπυρώθηκε
 - από τους αυτοκράτορες Λέοντα Ε¹² και Θεόφιλο¹³
 - χωρίς όμως την ορμή και το φανατισμό της πρώτης περιόδου
- Το Μάρτιο του 843
 - συγκλήθηκε σύνοδος στην Κωνσταντινούπολη
 - ✓ από τη Θεοδώρα, μητέρα του αυτοκράτορα Μιχαήλ
 - ✓ και τους συνεργάτες της Βάρδα και Θεόκτιστο
 - που αποφάσισε την αποκατάσταση των εικόνων
 - και σήμανε την οριστική αποτυχία του κράτους να υποτάξει την εκκλησία ολοκληρωτικά στη βούλησή του

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Ποιοι υπήρξαν οι παράγοντες που οδήγησαν στην εκδήλωση της εικονομαχίας;
2. Με βάση το πρώτο παράθεμα της σελ. 21 του σχολικού βιβλίου και τις ιστορικές σας γνώσεις να αναφερθείτε στην πολιτική αναγκαιότητα που επέβαλε την εικονομαχία και τη λαϊκή αντίληψη που υπηροτούσε.
3. Λαμβάνοντας υπ' όψιν το δεύτερο παράθεμα της σελ. 21 του σχολικού βιβλίου και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις να εξηγήσετε ποια υπήρξε η αφορμή για την έναρξη της εικονομαχίας και πώς αυτή ερμηνεύθηκε από τους εικονοκλάστες (εικονομάχους) και τους εικονολάτρες.
4. Αφού μελετήσετε τα παραθέματα των σελ. 22 και 94 του σχολικού βιβλίου να επισημάνετε τα κυριότερα επιχειρήματα των εικονομάχων και των εικονολατρών.

¹² Μετά τη δυναστεία των Ισαύρων : Νικηφόρος Α΄ (802-811), Σταυράκιος (811), Μιχαήλ Ραγκαβές (811-813), Λέων Ε΄ (813-820).

¹³ Δυναστεία εξ Αμορίου : Μιχαήλ Β΄ ο Τραυλός (820-829), Θεόφιλος (829-842), Μιχαήλ Γ΄ και Θεοδώρα (842-856) Μιχαήλ Γ΄ (856-867)

5. Πώς επηρέασε η εικονομαχία τις σχέσεις του Βυζαντινού κράτους με τη Δύση;
6. Να αναφερθείτε στις κυριότερες φάσεις της εικονομαχίας και τους πρωταγωνιστές τους.
7. Ποιες σύνοδοι σχετίζονται με την εικονομαχία και τι σηματοδοτεί η τελική απόφαση που ελήφθη;

6. ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ 6^{ος} - 9^{ος} αι.

α. Η οικονομία (6^{ος} - 9^{ος} αι.)

➤ Δημογραφική και οικονομική κρίση (Μέσα 6^{ου} - τέλη 8^{ου} αιώνα)

□ Αίτια : Στο δεύτερο μισό του 6^{ου} αι.,

- επιδημίες
- φυσικές καταστροφές
- απώλειες από πολέμους και εχθρικές εισβολές

} προκάλεσαν

δημογραφική κρίση :

: μεγάλη μείωση του πληθυσμού της αυτοκρατορίας

οικονομική κρίση

☞ Ωστόσο, δεκάδες πόλεις επιβίωσαν κατά τη δύσκολη αυτή περίοδο.

☞ Πολλές απ' αυτές, π.χ. η Έφεσος και η Νίκαια, συνέχισαν να ακμάζουν ως κέντρα εμπορίου & βιοτεχνίας

□ Συνέπειες :

- οι αστικές δραστηριότητες περιορίζονται
- το εξωτερικό εμπόριο φθίνει συνεχώς
 - ✓ στην Ανατολή
 - οι Άραβες ελέγχουν τους χερσαίους δρόμους προς την Ανατολή, τα λιμάνια και τα εμπορικά κέντρα της Συρίας και της Αιγύπτου
 - βέβαια, το αραβοβυζαντινό εμπόριο αναβιώνει, σε περιόδους ανακωχής
 - ωστόσο, οι Βυζαντινοί είναι υποχρεωμένοι να μοιράζονται τα κέρδη τους με τους Άραβες στους οποίους καταβάλλουν τελωνειακούς δασμούς
 - ✓ στη Δύση
 - το εμπόριο μειώνεται στο ελάχιστο, στις αρχές του 8^{ου} αι.,
 - η επικοινωνία δεν διακόπηκε εντελώς
 - οι θαλάσσιες επικοινωνίες παραμένουν εξαιρετικά επικίνδυνες, εξαιτίας των πειρατών

➤ Αύξηση πληθυσμού και ανάκαμψη οικονομίας (Τέλη 8^{ου} - αρχές 9^{ου} αιώνα)

□ Κατά τα τέλη του 8^{ου} και τις αρχές του 9^{ου} αι.

- ο πληθυσμός της αυτοκρατορίας αρχίζει να αυξάνεται και φτάνει τα 11 εκατ.
- η οικονομία και το εμπόριο αρχίζουν να ανακάμπτουν

- ❑ Ο Νικηφόρος Α΄ πήρε **τολμηρά δημοσιονομικά μέτρα** για την **ανόρθωση της οικονομίας** τα οποία, χαρακτηρίστηκαν ως **κακώσεις**, από τους **αντιπάλους** του και από το **χρονικογράφο Θεοφάνη**. Αυτά ήταν :
1. **Ακύρωση φοροαπαλλαγών**, που είχε θεσπίσει η αυτοκράτειρα Ειρήνη
 2. Η **εγγραφή των πολιτών σε φορολογικούς καταλόγους**
 3. Η **επιβολή του καπνικού φόρου** (για κάθε εστία που καπνίζει, δηλαδή για κάθε νοικοκυριό)
 - ✓ στους **παροίκους** (εξαρτημένους γεωργούς) των **μονών και των ναών**
 - ✓ στα πολυάριθμα **φιλανθρωπικά ιδρύματα**
 4. Η **καθιέρωση της συλλογικής ευθύνης** της κοινότητας του χωριού για την καταβολή των φόρων
 5. Η **απαγόρευση της τοκογλυφίας**
 6. Η **δημιουργία κλήρων** για τους **ναύτες** στρατιώτες της **Μ. Ασίας**
 7. Η **υποχρέωση των πλουσίων ναυκλήρων** (πλοιοκτητών) της Κωνσταντινούπολης **να δανειστούν από το κράτος με υψηλό επιτόκιο**.
Στόχος : η **ανάπτυξη του εμπορίου και της ναυσιπλοΐας**.

β. Στρατιωτικοποίηση και εποικισμοί

❑ Στρατιωτικοποίηση

- Είναι η **έντονη κοινωνική παρουσία του στρατού** στο Βυζαντινό κράτος
- Εκδηλώθηκε από τα **μέσα του 7^{ου}** ως τα **μέσα του 9^{ου}** αιώνα (δηλαδή την περίοδο της οικονομικής κρίσης)
- **Στοιχεία της στρατιωτικοποίησης** ήταν
 - ✓ η **εμφάνιση των οικογενειακών επωνύμων**, που προσδιορίζουν **στρατιωτικές αριστοκρατικές οικογένειες**, σχεδόν αποκλειστικά
 - ✓ η **οικοδόμηση πολλών κάστρων**, τα οποία
 - ♦ κτίζονται σε **δυσπρόσιτες περιοχές**
 - ♦ **αντικαθιστούν τις πόλεις** που παρακμάζουν
 - ✓ η **βαθμιαία επέκταση του δικτύου των θεμάτων** (ένδειξη εδραίωσης της βυζαντινής κυριαρχίας)
 - ♦ με τη **διχοτόμηση παλαιότερων** μεγάλων θεμάτων (**Μ. Ασία**)
 - ♦ με τη **δημιουργία νέων θεμάτων (Βαλκανική)**
 - ♦ με τη **δημιουργία ναυτικών θεμάτων**, με τα οποία η αυτοκρατορία θωράκισε τις παράλιες περιοχές, αλλού σε μικρότερο κι αλλού σε μεγαλύτερο βάθος

❑ Εποικισμοί

- Στις **ευρωπαϊκές επαρχίες**
 - ✓ είχαν εγκατασταθεί πολλοί **σλαβικοί πληθυσμοί** ⇒ η αυτοκρατορία αντιμετώπιζε **ιδιαίτερες δυσχέρειες**
 - ✓ το βυζαντινό κράτος εφάρμοσε μια συγκροτημένη **εποικιστική πολιτική**
 - ♦ πολλοί **Σλάβοι** μεταφέρθηκαν **από τις σκλαβηνίες των Βαλκανίων στη Μ. Ασία**
 - ♦ πολλοί **μικρασιατικοί πληθυσμοί** μετακινήθηκαν και εγκαταστάθηκαν **στις σκλαβηνίες της Θράκης, της Μακεδονίας και της Νότιας Ελλάδας**
- Από τα **τέλη του 8^{ου} αι.** οι **Σλάβοι** άρχισαν
 - ✓ να **ενσωματώνονται** στη βυζαντινή κοινωνία
 - ✓ και **σταδιακά να αφομοιώνονται**

γ. Το κίνημα του Θωμά του Σλάβου

❑ Εκδηλώθηκε το 821 στη Μ. Ασία επί Μιχαήλ Β΄

❑ Ο Θωμάς

- **Στέφθηκε αυτοκράτορας** από τον **Πατριάρχη Αντιοχείας**
- **Εμφανίστηκε** ως
 - ✓ **εικονόφιλος**
 - ✓ και **προστάτης των φτωχών**, στους οποίους υποσχέθηκε **απαλλαγή από τη φορολογία**
- **Προκάλεσε με το κίνημά του αναταραχή που μεταδόθηκε** από την **ύπαιθρο** στις πόλεις και στο **στρατό** Λύο μόνο από τα **έξι μικρασιατικά θέματα** έμειναν **πιστά στο Μιχαήλ**

- Πέρασε στην Ευρώπη και πολιορκήσε την ¹⁷ πρωτεύουσα, με τη σύμπραξη του ναυτικού θέματος των Κιβυρραιωτών
- Αναγκάστηκε να λύσει την πολιορκία, εξαιτίας
 - ✓ του απόρθητου των τειχών της Κωνσταντινούπολης
 - ✓ των λιποταξιών των πληρωμάτων του
 - ✓ της βαριάς ήττας του στόλου μπροστά στην Κωνσταντινούπολη (φθινόπωρο του 822)
 - ✓ της επίθεσης που δέχτηκε από τους Βουλγάρους, με τους οποίους είχε συμμαχήσει ο Μιχαήλ
- Κατόρθωσε αρχικά να διαφύγει, αλλά τον Οκτώβριο του 823 συνελήφθη και θανατώθηκε

□ Το κίνημα

- δεν μπορεί να ερμηνευθεί ως λαϊκή εξέγερση και κοινωνική επανάσταση - αν και έπαιξαν κάποιο ρόλο σ' αυτό οικονομικοί και κοινωνικοί παράγοντες
- επρόκειτο περισσότερο για εμφύλιο πόλεμο, μια σύγκρουση μεταξύ νομιμότητας και σφετερισμού της εξουσίας, που επηρεάστηκε κυρίως από :
 - ✓ τις προσωπικές φιλοδοξίες και τα κίνητρα του στασιαστή
 - ✓ τον αναταγωνισμό των βυζαντινών επαρχιών με την κεντρική εξουσία
 - ✓ τη διαμάχη για τις εικόνες

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Ποια ήταν η οικονομική κατάσταση του βυζαντινού κράτους από τον 6^ο έως και τον 9^ο αιώνα;
2. Ποια υπήρξαν τα αίτια και ποιες οι συνέπειες της δημογραφικής και οικονομικής κρίσης που αντιμετώπισε το βυζαντινό κράτος από τον 6^ο έως και τον 9^ο αιώνα;
3. Ποια μέτρα έλαβε για να αντιμετωπίσει την οικονομική κρίση που διερχόταν το βυζαντινό κράτος ο αυτοκράτορας Νικηφόρος Α΄;
4. Να σχολιάσετε τις οικονομικές μεταρρυθμίσεις του Νικηφόρου Α΄ και να επισημάνετε τυχόν αρνητικά σημεία τους.

Ο στόχος της οικονομικής μεταρρύθμισης του Νικηφόρου Α΄ ήταν

- η ανόρθωση των δημοσίων οικονομικών (μέτρα 1, 2, 4), που η αλόγιστη και δημαγωγική πολιτική της Ειρήνης είχε εξαντλήσει
- ο περιορισμός της υπερβολικά αυξημένης εκκλησιαστικής και μοναστηριακής περιουσίας (μέτρο 3)
- η πάταξη της τοκογλυφίας (μέτρο 5)
- η ενίσχυση της πολεμικής ετοιμότητας των ναυτικών παράλληλα με την οικονομική τους ανεξαρτησία εφ' όσον πλέον διέθεταν κλήρους (μέτρο 6)
- η ενίσχυση και άλλων παραγωγικών κλάδων της οικονομίας, όπως είναι η εμπορική ναυτιλία, ώστε να μην αποτελεί η γη τη μοναδική πηγή πλούτου. Αυτό επιδιώχθηκε μέσω της παροχής δανείων προς τους ναυκλήρους από το ίδιο το κράτος σε συνδυασμό με την ενίσχυση των δημοσίων οικονομικών από το υψηλό επιτόκιο αποπληρωμής των δανείων (μέτρο 7)

Ωστόσο τα μέτρα που πήρε ο αυτοκράτορας

- εν μέρει έθιγαν ασθενέστερες τάξεις
- έθιγαν κυρίως τις πλουσιότερες τάξεις και την εκκλησιαστική περιουσία.

Γι' αυτό ο ιστορικός Θεοφάνης, μέγας εχθρός του Νικηφόρου, τα ονομάζει «κακώσεις».

5. Τι εννοούμε με τον όρο στρατιωτικοποίηση της μεσοβυζαντινής κοινωνίας και ποια στοιχεία την πιστοποιούν;
6. Πώς αντιμετώπισε το βυζαντινό κράτος τα προβλήματα που είχε δημιουργήσει η εγκατάσταση σλαβικών πληθυσμών στις ευρωπαϊκές επαρχίες του;
7. Τι ήταν η εποικιστική πολιτική που εφάρμοσε το βυζαντινό κράτος και ποιες σκοπιμότητες εξυπηρετούσε; Να λάβετε υπ' όψιν και το δεύτερο παράθεμα της σελ. 24 του σχολικού βιβλίου.
 - 1) Το σχετικό κείμενο του βιβλίου

2) Εξυπηρετούσε :

α) Δημογραφικές σκοπιμότητες

- επάνδρωση αραιοκατοικημένων και ερημωμένων περιοχών της αυτοκρατορίας, κυρίως των ευρωπαϊκών επαρχιών, όπου είχαν εγκατασταθεί πολλοί σλαβικοί πληθυσμοί
- αραίωση των επικίνδυνων στοιχείων για την εσωτερική συνοχή της αυτοκρατορίας με την απομάκρυνσή τους από τα σημεία όπου παρουσίαζαν μεγάλη πυκνότητα

β) Οικονομικές σκοπιμότητες

- εξασφάλιση καλλιεργητών

γ) Αμυντικές σκοπιμότητες

- εξασφάλιση στρατιωτών

3) Επιλεγμένα στοιχεία από το παράθεμα

8. Αξιοποιώντας τα στοιχεία του πρώτου παραθέματος της σελ. 24 του σχολικού βιβλίου και τις ιστορικές σας γνώσεις να επισημάνετε το χαρακτήρα και τις αιτίες αποτυχίας του κινήματος του Θωμά του Σλάβου.

9. Να αποδώσετε συνοπτικά το περιεχόμενο των όρων : *κακώσεις, πάροιχοι, στρατιωτικοποίηση, ναυτικά θέματα, εμποικιστική πολιτική.*

7. ΣΛΑΒΟΙ ΚΑΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ

7^{ος} - 9^{ος} αι.

α. Σκλαβηνίες (6^{ος} - 9^{ος} αι.)

□ Οι σκλαβηνίες

- ήταν μόνιμες εγκαταστάσεις των Σλάβων στη Χερσόνησο του Αίμου
- αποτελούσαν αυτόνομες νησίδες σλαβικού πληθυσμού, στο γεωγραφικό χώρο της Ελλάδας, μικρότερης ή μεγαλύτερης έκτασης

□ Στη διάρκεια του 9ου αι. οι σκλαβηνίες που βρίσκονταν

- στα βορειοδυτικά της Χερσονήσου του Αίμου
 - ✓ εξελίχθηκαν στα πρώτα κρατίδια των Σέρβων και Κροατών.
 - ✓ Η ύπαρξη και η ανάπτυξη των δύο αυτών κρατιδίων διευκόλυνε τον εκχριστιανισμό των δύο λαών επί Βασιλείου Α' (867-886).
- στα νότια της Χερσονήσου του Αίμου
 - ✓ άρχισαν να ενσωματώνονται στην επεκτεινόμενη θεματική διοίκηση του Βυζαντινού Κράτους.
 - ✓ ήταν αρχικά ημιαυτόνομες και πλήρωναν φόρο υποτέλειας.

β. Η ίδρυση του κράτους των Βουλγάρων

➤ 7^{ος} αιώνας

□ Οι Βούλγαροι

- ήταν λαός που προωθήθηκε από τις ασιατικές στέπες στις εκβολές του Δούναβη,
- ίδρυσαν το κράτος τους στη Χερσόνησο του Αίμου επί Κωνσταντίνου Δ' (668-685)
- νίκησαν το βυζαντινό στρατό
- και κατέκτησαν τα εδάφη μεταξύ Δούναβη, Αίμου και Ευξείνου Πόντου.

□ Ο αυτοκράτορας υποχρεώθηκε

- να αναγνωρίσει σιωπηρά τη νέα κατάσταση
- και να υποσχεθεί την καταβολή ετήσιων χορηγιών για το μέλλον.
 - ☞ Αυτό αποτελούσε πράξη σύνεσης, διότι στην περιοχή αυτή είχαν διεισδύσει ήδη σλαβικές φυλές, με συνέπεια αυτή να έχει αποσπαστεί ουσιαστικά από τον έλεγχο της αυτοκρατορίας.

□ Η συμφωνία με τους Βουλγάρους ανανεώθηκε αργότερα.

➤ 8^{ος} αιώνας

- Οι Βούλγαροι βοήθησαν το Λέοντα Γ' (717-741)
να αντιμετωπίσει τους Άραβες επιδρομείς μπροστά στα τείχη της Κωνσταντινούπολης
- Κωνσταντίνος Ε' (741-775) προσπάθησε να καταλύσει το Βουλγαρικό Κράτος με αλλεπάλληλες εκστρατείες.
 - Η διεξαγωγή του πολέμου υπήρξε δυσχερής για τους Βουλγάρους,
 - αιτία : αντιμετώπιζαν μια μεγάλη εσωτερική πολιτική κρίση που προκλήθηκε από τη σύγκρουση της αντιβυζαντινής και φιλοβυζαντινής παράταξης.
 - ✓ Η παλαιά βουλγαρική αριστοκρατία ακολουθούσε αντιβυζαντινή πολιτική,
 - ✓ ενώ το φιλοβυζαντινό κόμμα είχε τις ρίζες του στην εθνότητα που διαμορφωνόταν από την ανάμειξη σλαβικών πληθυσμών με τις λαϊκές βουλγαρικές τάξεις.
 - αποτέλεσμα της εσωτερικής αυτής σύγκρουσης ήταν
 - ✓ η εξασθένηση των Βουλγάρων,
 - ✓ η αποκατάσταση της βυζαντινής υπεροχής στη Χερσόνησο του Αίμου,
 - ✓ όχι όμως η ολοκληρωτική επιτυχία του σκοπού του αυτοκράτορα (: δεν καταλύθηκε το βουλγαρικό κράτος)

γ. Η Βουλγαρία υπό τον Κρούμο

➤ 9^{ος} αιώνας

- Η Βουλγαρία ισχυροποιήθηκε σημαντικά στις αρχές του 9ου αι., όταν προσάρτησε πρώην αβαρικά εδάφη.
- Ο χάνος Κρούμος
 - εγκαινίασε τις εχθροπραξίες ανάμεσα στους Βουλγάρους και τους Βυζαντινούς
 - με την κατάκτηση της Σαρδικής (Σόφιας) και την εξόντωση των υπερασπιστών της (809).
- Ο αυτοκράτορας Νικηφόρος Α'
 - εξεστράτευσε τότε κατά των Βουλγάρων
 - προχώρησε βαθιά στη βουλγαρική επικράτεια.
 - ⚡ Αλλά η επιχείρηση είχε τραγική έκβαση γι' αυτόν.
 - ✓ Στις διαβάσεις του Αίμου ο στρατός του εκμηδενίστηκε ολοκληρωτικά.
 - ✓ Ο ίδιος ο αυτοκράτορας έπεσε στο πεδίο της μάχης.
- Ο Κρούμος επανέλαβε τις επιχειρήσεις του σύντομα.
 - Κατέκτησε λιμάνια του Ευξείνου Πόντου.
 - Αποκορύφωμα των επιθετικών ενεργειών του ήταν η εμφάνισή του μπροστά στα τείχη της Κωνσταντινούπολης
 - ⚡ Όμως ο βούλγαρος ηγεμόνας πέθανε ξαφνικά (814).
 - ⚡ Έτσι το Βυζάντιο απαλλάχθηκε από έναν ισχυρό αντίπαλο.
- Ο Ομουρτάγ, διάδοχος του Κρούμου
 - συνήψε 30ετή συνθήκη ειρήνης, μετά την οποία,
 - στα βυζαντινοβουλγαρικά σύνορα επικράτησε αδιατάρακτη ειρήνη, σχεδόν ως τα τέλη του 9^{ου} αιώνα.

δ. Η οργάνωση του Βουλγαρικού Κράτους

- Δύο φυλετικά στοιχεία συνέθεταν το βουλγαρικό πληθυσμό
 - οι Πρωτοβούλγαροι
 - και τα σλαβικά φύλα που είχαν εγκατασταθεί στην επικράτεια του και είχαν οργανωθεί σε σκλαβηνίες.

□ **Ως τον 9ο αι.** η δομή του κράτους χαρακτηρίζεται από τη διαφορετική συμμετοχή στη διακυβέρνηση της χώρας των δύο αυτών φυλετικών στοιχείων

- Ο χάνος¹⁴ και η πρωτοβουλγαρική αριστοκρατία καθόριζαν την κρατική πολιτική,
- ενώ οι αρχηγοί των σκλαβηνίων στις περιοχές τους διατηρούσαν μια ορισμένη αυτονομία και συμμετείχαν στη διοίκηση ως ένα βαθμό μόνο.
 Ψ Δηλαδή, υπήρχε μια **δυναρχία**, που αντιστοιχούσε στον εθνικό-φυλετικό διϊσμό της χώρας.

□ **Στη διάρκεια όμως του 9ου αι.**

- Από τη μια πλευρά
 - ✓ ενισχύθηκε η κεντρική εξουσία,
 - ✓ ενώ σταδιακά υποχώρησε η δύναμη των αρχηγών των σλαβικών φυλών.
- Από την άλλη πλευρά
 - ✓ η αριθμητική υπεροχή των Σλάβων
 - ✓ είχε ως αποτέλεσμα τον εκσλαβισμό των Βουλγάρων.
- Έτσι, οι Σλάβοι
 - ✓ υποτάχθηκαν πολιτικά στην πρωτοβουλγαρική αριστοκρατία,
 - ✓ αλλά αφομοίωσαν εθνολογικά τους ουννικής καταγωγής Βουλγάρους.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Τι ήταν οι σκλαβηνίες και πώς εξελίχθηκαν στη διάρκεια του 9^{ου} αιώνα;
2. Πότε ιδρύθηκε το κράτος των Βουλγάρων και ποιες ήταν οι σχέσεις του με τη Βυζαντινή αυτοκρατορία κατά τον 7^ο και 8^ο αιώνα;
3. Ποιο ήταν το μεγαλύτερο εσωτερικό πρόβλημα που αντιμετώπισε το Πρώτο Βουλγαρικό κράτος; Πότε και πώς λύθηκε το πρόβλημα αυτό; Στην απάντησή σας να λάβετε υπ' όψιν και το δεύτερο παράθεμα της σελ. 26 του σχολικού βιβλίου.
4. Ποιες ήταν οι σχέσεις του Βουλγαρικού κράτους με τη Βυζαντινή αυτοκρατορία κατά τον 9^ο αιώνα;
5. Πώς ήταν οργανωμένο το Βουλγαρικό κράτος (ή Ποια υπήρξε η εθνική-φυλετική και πολιτική δομή του Βουλγαρικού κράτους) πριν και κατά τη διάρκεια του 9^{ου} αιώνα;
6. Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και τις πληροφορίες που μπορείτε να αντλήσετε από το πρώτο παράθεμα της σελ. 26 του σχολικού βιβλίου, να εντοπίσετε τους τρόπους με τους οποίους ασκούσε την εξωτερική του πολιτική το Βυζαντινό κράτος.
7. Πώς αντιμετώπισε η Βυζαντινή αυτοκρατορία το Βουλγαρικό κράτος
 - α) σε επίπεδο επίσημης διπλωματίας και
 - β) σε επίπεδο δυναμικής αντιπαράθεσης;

¹⁴ Χαγάνος ή Χάνος : Τίτλος των ηγεμόνων των λαών τουρκομογγολικής καταγωγής (Βούλγαροι, Άβαροι, Χάζαροι).

8. Να αποδώσετε συνοπτικά το περιεχόμενο των όρων : *σκλαβηνίες, χάνος, εθνικός-φυλετικός δυϊσμός βουλγαρικού κράτους.*

8. ΤΟ ΦΡΑΓΚΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΥΠΟ ΤΙΣ ΔΥΝΑΣΤΕΙΕΣ ΤΩΝ ΜΕΡΟΒΙΓΓΕΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΑΡΟΛΙΔΩΝ

α. Η εποχή των Μεροβιγγείων και η κρίση του φραγκικού κράτους

- ❑ **Το εκχριστιανισμένο Βασίλειο των Φράγκων**
 - ήταν το σημαντικότερο "βαρβαρικό" κράτος της Δυτικής Ευρώπης
 - το ίδρυσε ο Χλωδοβίκος, ο γενάρχης της δυναστείας των Μεροβιγγείων τέλος 5^{ου} - αρχές 6^{ου} αι.
- ❑ **Οι διάδοχοι του** όμως
 - δεν είχαν τις δικές του ικανότητες
 - και οδηγήθηκαν σε εμφύλιους πολέμους
 - με αποτέλεσμα το Φραγκικό Κράτος να διασπαστεί πολιτικά.
- ❑ **Η κρίση επηρέασε**
 - συνολικά τον πολιτισμό των Φράγκων,
 - ιδιαίτερα όμως την οικονομία τους,
 - ✓ με την υποχώρηση του εμπορίου και της βιοτεχνίας,
 - ✓ την εγκατάλειψη του οδικού δικτύου
 - ✓ και την παρακμή των πόλεων.
- ❑ Έτσι, **στα τέλη του 7^{ου} και στις αρχές του 8^{ου} αι.**
 - το πολιτικό σύστημα που εγκαθίδρυσαν οι Μεροβίγγειοι είχε περιέλθει σε πλήρες αδιέξοδο
 - και επιτακτική ήταν η ανάγκη για αλλαγές σε όλα τα επίπεδα,
 - ενώ η Εκκλησία αναδεικνυόταν
 - ✓ μοναδικό σημείο αναφοράς
 - ✓ και παράγοντας εξουσίας.

β. Οι Καρολίδες και η ακμή της φραγκικής δύναμης

- ❑ **Το αξίωμα του αυλάρχη**¹⁵ (majordomus),
 - ήταν ιδιαίτερα σημαντικό στο Φραγκικό κράτος

¹⁵ Αυλάρχης : Πρώτος τῆ τάξει αξιωματούχος των ανακτόρων και έμπιστος του βασιλιά.

- απέκτησε νέο κύρος, όταν ο αυλάρχης Κάρολος²² στο Πουατιέ της Γαλλίας (732).
- Ο Κάρολος Μαρτέλος** υπήρξε ο ιδρυτής της δυναστείας των Καρολιδών, που διαδέχθηκε τους Μεροβίγγειους, υπό τις εξής συνθήκες:
- Ο πάπας,
 - ✓ απειλούνταν από τους Λογγοβάρδους που ετοιμάζονταν να βαδίσουν κατά της Ρώμης,
 - ✓ έτσι αναγκάστηκε να εγκαταλείψει το Βυζάντιο και να προσεταιριστεί τους Φράγκους,
 - ✓ γ' αυτό έστειπε τον **Πιπίνο**, γιο του Καρόλου Μαρτέλου, ελέφ Θεού βασιλέα των Φράγκων¹⁶ (754).
 - Η παπική ευλογία
 - ✓ προσέδωσε μεγάλο ηθικό κύρος στη φραγκική βασιλεία
 - ✓ και με τη στέψη αυτή επικράτησε στην Ευρώπη η αντίληψη της ελέφ Θεού βασιλείας.
 - Ο Πιπίνος Α',
 - ✓ δώρισε ως αντάλλαγμα στην Αγία Έδρα την περιοχή από τη Ραβέννα μέχρι τη Ρώμη,
 - ✓ η οποία κατέστη ο πυρήνας του Παπικού Κράτους.
 - Ο Πιπίνος και οι γιοι του ονομάστηκαν πατρίκιοι των Ρωμαίων, τίτλος που συνεπαγόταν την υποχρέωση του βασιλικού οίκου να προστατεύει τη Ρώμη.
 - Έτσι,
 - ✓ ο παπισμός συνδέθηκε στενά με το Βασίλειο των Φράγκων,
 - ✓ ενώ το χάσμα μεταξύ Ανατολής και Δύσης, που είχε αρχίσει να ανοίγει όταν κηρύχθηκε η εικονομαχία, έγινε τώρα πολύ βαθύ.
- Όταν πέθανε ο Πιπίνος, το Φραγκικό Βασίλειο περιλάμβανε τη σημερινή Γαλλία και ένα μέρος της σημερινής Γερμανίας.
- Ο διάδοχος του **Κάρολος ο Μέγας** (Καρλομάγνος)
- κατέκτησε πολλά εδάφη
 - επεξέτεινε σημαντικά την επικράτεια του
 - Για να ενισχύσει την εσωτερική οργάνωση του κράτους του ο Κάρολος πήρε τα ακόλουθα μέτρα:
 1. Διαίρεσε τη φραγκική επικράτεια σε 200 περίπου κομητείες. Οι κόμητες, με τη βοήθεια των επισκόπων
 - ✓ ασκούσαν τη στρατιωτική και πολιτική διοίκηση,
 - ✓ και συγχρόνως ήταν δικαστές και φοροεισπράκτορες.
 2. Καθιέρωσε το θεσμό των βασιλικών απεσταλμένων, οι οποίοι θα επέβλεπαν την εφαρμογή των νόμων και των διαταγμάτων που εξέδιδε.
 3. Προχώρησε σε εκκλησιαστική μεταρρύθμιση που συμπλήρωσε τη διοικητική μεταρρύθμιση. Η Εκκλησία απετέλεσε από τότε παράγοντα συνοχής και ενότητας.

γ. Το πρόβλημα των δυο αυτοκρατοριών

- Η ανάμειξη του Καρόλου στα πράγματα της Ιταλίας χρονολογείται από το 774,
 - όταν εκείνος κατέλυσε το κράτος των Λογγοβάρδων.
 - Με την επιτυχία αυτή
 - ✓ το Φραγκικό Κράτος ισχυροποιήθηκε, υποσκελίζοντας τα παλαιότερα γερμανικά βασίλεια,
 - ✓ η εξουσία του Καρόλου αναβαθμίστηκε : έγινε ισχυρή βασιλεία, που εξουσίαζε ένα κράτος με πολλούς λαούς.
- Η Βυζαντινή Αυτοκρατορία επιδίωξε να προσεγγίσει διπλωματικά το νέο αντίπαλο της.
 - Το 781 τελέστηκαν με επισιμότητα οι αρραβώνες του Κωνσταντίνου ΣΤ' με τη Ροτρούδη, κόρη του Καρόλου.
 - Αλλά οι σχέσεις των δύο κρατών οδηγήθηκαν σε ρήξη και το συνοικέσιο τελικά ακυρώθηκε.
- Αργότερα, ο πάπας Λέων Γ', εξαιτίας εσωτερικών διαμαχών
 - αναγκάστηκε να ζητήσει τη βοήθεια του Καρόλου,

¹⁶ ελέφ Θεού βασιλεία : πολιτική αντίληψη σύμφωνα με την οποία ο μονάρχης έχει λάβει την εντολή της εξουσίας από το Θεό στον οποίο και μόνο λογοδοτεί.

- του υποσχέθηκε να τον στέψει αυτοκράτορα.
 - Ο φράγκος βασιλιάς αποδέχθηκε την πρόταση.
- **Την ημέρα των Χριστουγέννων του έτους 800, ο Κάρολος**
- στέφθηκε **Μέγας και ειρηνοποιός αυτοκράτωρ, κυβερνήτης του Ρωμαϊκού Κράτους**,
 - ✓ στην εκκλησία του Αγίου Πέτρου στη Ρώμη, σύμφωνα με το βυζαντινό τυπικό,
 - ✓ υπό τις επευφημίες του λαού και του κλήρου.
 - Δεν επέλεξε τη Ρώμη, αλλά το **Άαχεν ως έδρα** του. Εκεί ανήγειρε ένα ανάκτορο, το παρεκκλήσιο του οποίου διακοσμήθηκε με έργα τέχνης από τη Ραβέννα και την υπόλοιπη Ιταλία.
- **Η στέψη του Καρόλου είχε ως αποτέλεσμα**
- να συνυπάρχουν **αντιμέτωπες** από το 800 και εξής **δυο αυτοκρατορίες**, μία **ανατολική** και μία **δυτική**.
 - Γι' αυτό το λόγο η στέψη θεωρήθηκε από τους Βυζαντινούς ως
 - ✓ **σκάνδαλο** και
 - ✓ **σφετερισμός**
 - των νομίμων και αποκλειστικών δικαιωμάτων τους στη ρωμαϊκή κληρονομιά
 - και κυρίως του δικαιώματος χρήσης του όρου βασιλεύς των Ρωμαίων.
 - Η διάσταση μεταξύ Ανατολής και Δύσης επεκτάθηκε τώρα και στην πολιτική σφαίρα.
 - Η οικουμένη διασπάστηκε γλωσσικά, πολιτικά και θρησκευτικά σε δύο αντίπαλους κόσμους.
- Οι Βυζαντινοί ανέμεναν ότι ο Κάρολος θα επιχειρούσε να υποτάξει την Ανατολική Αυτοκρατορία.
- Ο Κάρολος όμως **επιδίωξε και πέτυχε το συμβιβασμό** με το βυζαντινό αυτοκράτορα **ύστερα από δύσκολες και μακρές διαπραγματεύσεις**.

δ. Η διάσπαση της Αυτοκρατορίας του Καρόλου

- Η **δυναστεία των Καρολιδών** συνένωσε το μεγαλύτερο μέρος του χριστιανικού κόσμου της Δ. Ευρώπης (Γαλατία, Γερμανία και Ιταλία).
- Η **διοικητική ενότητα** του ετερογενούς αυτού κράτους **άρχισε όμως να κλονίζεται, όταν εξέλιπε η επιβλητική προσωπικότητα του Μεγάλου Καρόλου**.
- Ο διάδοχος του τελευταίου, **Λουδοβίκος ο Ευσεβής**, διέπραξε **λάθη** που **έπληξαν σοβαρά το κύρος** της αυτοκρατορικής εξουσίας.
- Μετά το θάνατο του, το **840, οι τρεις γιοι του (Λουδοβίκος, Κάρολος Φαλακρός και Λοθάριος)**
 - **διένειμαν**, την κληρονομιά του
 - με τη **συνθήκη του Βερντέν (843)**.
 - ✓ Ο **πρώτος** έλαβε τα **εδάφη ανατολικά του Ρήνου**,
 - ✓ ο **δεύτερος** **περιοχές της σημερινής Γαλλίας**
 - ✓ και ο **τρίτος** μια ζώνη που **εκτεινόταν από το σημερινό Βέλγιο μέχρι την κεντρική Ιταλία**.
- Οι τρεις αυτές εδαφικές ενότητες επρόκειτο να αποτελέσουν τη **βάση σχηματισμού τριών από τα μεγαλύτερα κράτη της σύγχρονης Ευρώπης**,
- της **Γερμανίας**,
 - της **Γαλλίας**
 - και της **Ιταλίας**.

1. Ποια υπήρξε η πορεία του Φραγκικού κράτους επί ²⁴ της δυναστείας των Μεροβιγγείων;
2. Σε τι συνίσταται η κρίση που υπέστη το Φραγκικό κράτος από τον 6° έως τον 8° αιώνα και ποιες ήταν οι συνέπειές της;
3. Κάτω από ποιες συνθήκες διαδέχθηκε η δυναστεία των Καρολιδών τη δυναστεία των Μεροβιγγείων;
4. Ποιες υπήρξαν οι συνέπειες της στέψης του Πιπίνου από τον πάπα (Στέφανο Β');
5. Πώς οργάνωσε το Φραγκικό κράτος ο Κάρολος ο Μέγας;
6. Ποιες υπήρξαν οι συνέπειες της στέψης του Καρόλου του Μεγάλου από τον πάπα Λέοντα Γ';
7. Κάτω από ποιες συνθήκες και πώς προέκυψε η σύνδεση της εκκλησίας της Ρώμης (της παπικής εκκλησίας) με το φραγκικό κράτος;
8. Ποιες ήταν οι σχέσεις (ή ποια υπήρξαν τα προβλήματα) μεταξύ βυζαντινού και φραγκικού κράτους κατά τη διάρκεια της δυναστείας των Καρολιδών (ή κατά τον 8° και 9° αιώνα);
9. Με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις και τα παραθέματα της σελ. 30 του σχολικού βιβλίου να εξηγήσετε πως είδαν οι Δυτικοί και πώς οι Βυζαντινοί την αυτοκρατορική στέψη του Καρόλου.
- Τα στοιχεία του βιβλίου για τη στέψη του Καρόλου και το απόσπασμα για την αντίδραση των Βυζαντινών.
 - Από τα παραθέματα
 - ✓ Για τους Δυτικούς, η στέψη του Καρόλου ήταν
 - ♦ αποκατάσταση της πολιτικής ανωμαλίας που υπήρχε στο Βυζαντινό κράτος, ότι δηλαδή στο θρόνο καθόταν μια γυναίκα, η Ειρήνη
 - ♦ εύλογη, αφού ο Κάρολος είχε στην εξουσία του τη Ρώμη, ιστορική έδρα των καισάρων, αλλά και όλα τα εδάφη της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας στη Δύση
 - ♦ θέλημα Θεού και αίτημα όλων των χριστιανών και του κλήρου
 - ♦ όχι επιδίωξη του Καρόλου, ο οποίος δέχθηκε τον τίτλο του αυτοκράτορα υποτασόμενος στο θέλημα του Θεού και των χριστιανών
 - ♦ σχόλιο : είναι προφανές ότι ο πάπας Λέων Γ' με τη στέψη του Καρόλου ενίσχυε ταυτόχρονα και το κύρος της παπικής εκκλησίας.
 - ✓ Για τους Βυζαντινούς
 - ♦ Τα στοιχεία του βιβλίου επιβεβαιώνονται από τα παρακάτω :
 - ♦ ότι μετά τη μεταφορά της πρωτεύουσας της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας από τη Ρώμη στην Κωνσταντινούπολη ο νόμιμος δικαιούχος του ρωμαϊκού τίτλου ήταν ο αυτοκράτορας του Βυζαντίου
 - ♦ ότι ο Κάρολος επιδίωξε να κατοχυρώσει τον τίτλο του επιδιώκοντας γάμο με την αυτοκράτειρα του Βυζαντίου Ειρήνη
 - ♦ ότι οι Βυζαντινοί (λαός εκκλησία και στρατός) δεν θα δέχονταν τις αξιώσεις του Καρόλου στους ρωμαϊκούς τίτλους, κάτι που αποδεικνύεται από το γεγονός ότι μετά τη διάδοση των φημών περί του επικειμένου γάμου, η Ειρήνη ανετράπη και τη διαδέχθηκε ο Νικηφόρος Α΄
10. Ο χρονογράφος Θεοφάνης αναφέρει ότι σχεδιαζόταν γάμος μεταξύ της Ειρήνης και του Καρόλου, ώστε να συνενωθούν οι δύο αυτοκρατορίες. Ανεξάρτητα από το βαθμό αξιοπιστίας της πληροφορίας αυτής, ποια προβλήματα νομίζετε ότι θα προκαλούσε αυτή η επιλογή;
- Η πληροφορία του Θεοφάνη είναι αμφίβολης αξιοπιστίας. Πιθανότατα πρόκειται για μια φήμη που κυκλοφόρησε στην Κωνσταντινούπολη μετά τη στέψη του Καρόλου.
 - ✓ αφ' ενός η μεγάλη ηλικία της Ειρήνης,
 - ✓ και αφ' ετέρου το γεγονός ότι φέροταν με απίστευτη βαρβαρότητα στον ίδιο της το γιο (Κωνσταντίνο ΣΤ΄) συνηγορούν στο ότι μάλλον η ίδια δεν θα ήθελε τον Κάρολο συναυτοκράτορα.

- Ανεξάρτητα από τα παραπάνω, η ένωση των δύο αυτοκρατοριών σίγουρα θα δημιουργούσε σειρά προβλημάτων σχετικών με :
 - ✓ το διαφορετικό πολιτιστικό επίπεδο του Βυζαντινού και του Φραγκικού κράτους
 - ✓ τις θρησκευτικές διαμάχες που θα αναφύονταν, αν λάβουμε υπ' όψιν ότι ήδη η παπική εκκλησία, μετά τη δωρεά του Πιπίνου είχε αποκτήσει και κοσμική εξουσία (παπικό κράτος)
 - ✓ τη διαφορετική κοινωνική, πολιτική και οικονομική οργάνωση των δύο κρατών
 - ↳ **σχόλιο** : το ότι ο Κάρολος δεν έκανε πρωτεύουσά του τη Ρώμη, αλλά το Άαχεν, υποδηλώνει το σημαντικό ρόλο που διαδραμάτιζαν στην αυτοκρατορία του οι γερμανικοί λαοί και κυρίως οι Φράγκοι.
 - ✓ τις φιλοδοξίες των ηγετικών ομάδων του Βυζαντίου και των Φράγκων, που είναι πιθανό ότι θα οδηγούσαν σε συγκρούσεις.

11. Ποια υπήρξε η στάση του Καρλομάγνου απέναντι στο Βυζάντιο μετά τη στέψη του και πώς ερμηνεύεται;

12. Ποια ήταν η εξέλιξη του Φραγκικού κράτους μετά το θάνατο του Καρόλου του Μεγάλου;

13. Να αποδώσετε συνοπτικά το περιεχόμενο των όρων : *αυλάρχης, έλεφ Θεού βασιλεία.*